

עטרות ודיבון

הרב ארי דוד קאהן

1. במדבר פרק לב פסוק ג

עטרות ודיבון ונעזר ונמרה וחסבון ואלעלה ושכם ונבו ובעון:

2. תרגום אונקלוס במדבר פרשת מטות פרק לב פסוק ג

עטרות ודיבון ונעזר ונמרה וחסבון ואלעלה ושכם ונבו ובעון.

3. תרגום אונקלוס על במדבר פרק לב פסוק ג

מקללתא ומלפשתא וכומרין ובית נמרין ובית חושבנא ובעלי דכבא וכימא וסיעת בית קברתא (נ"א, ובית קברתא) דמשה ובעון:

4. תרגום המיוחס ליונתן - תורה במדבר פרשת מטות פרק לב פסוק ג

מקללתא ומדפשתא מכוור ובית נמרי ובית חושבני מעלת מרא שירן ובית קבורתיה דמשה ובעון:

כתר יונתן במדבר פרשת מטות פרק לב פסוק ג

עטרות ודיבון [עיר הדבש] מכוור ובית נמרי ובית חושבני מעלת מרא שירן ובית קבורתו של משה ובעון:

5. תרגום ירושלמי (ניאופיטי) במדבר ל"ב:ג'

[עטרות ודיבון] מכבר ובית נמרין וחסבון ואלעלה וסימת ונבו ובעון. א. בגיליון כ"י ניאופיטי 1 מובא (במקום "וסימת") גם נוסח חילופי: "ושכם".

6. תרגום ירושלמי (קטעים) במדבר ל"ב:ג'

מכללתא מדבשתא ומכוור ובית נמרין וחסבון ואלעלה ושכם ונבו ובעון.

7. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ה עמוד א

אמר רב הונא בר יהודה, אמר רבי אמי: לעולם ישלים אדם פרושיותו עם הצבור. שנים מקרא ואחד תרגום. דף ה עמוד ב ואפילו "עטרות ודיבון". שכל המשלים פרושיותו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו.

8. רש"י מסכת ברכות דף ה עמוד ב

ואפילו עטרות ודיבון - שאין בו תרגום.

9. תוספות מסכת ברכות דף ה עמוד א

שנים מקרא ואחד תרגום - יש מפרשים והוא הדין ללועזות בלע"ז שלהן הוי כמו דף ה עמוד ב תרגום שמפרש לפעמים. כי כמו שהתרגום מפרש לע"ה כך הם מבינים מתוך הלע"ז. ולא נהירא שהרי התרגום מפרש במה שאין ללמוד מן העברי כדאשכחן בכמה דוכתי דאמר רב יוסף (מגילה ד' ג.) אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר ע"כ אין לומר בשום לשון פעם שלישית כי אם בלשון תרגום.

10. תוספות מסכת ברכות דף ה עמוד ב

ואפילו עטרות ודיבון וכו' - פי' רש"י אפי' עטרות ודיבון שאין בו תרגום שצריך לקרותו שלשה פעמים בעברי. וקשה אמאי נקט עטרות ודיבון שיש לו מ"מ תרגום ירושלמי. היה לו לומר ראובן ושמעון או פסוקא אחרינא שאין בו תרגום כלל. ויש לומר משום הכי נקט עטרות ודיבון אף על גב שאין בו תרגום ידוע אלא תרגום ירושלמי וצריך לקרות ג' פעמים העברי מ"מ יותר טוב לקרות פעם שלישית בתרגום.

11. תוספות הרא"ש מסכת ברכות דף ה עמוד ב

אפי' עטרות ודיבון. פרש"י שאין בו תרגום, וקשה דהוי מצי למימר אפילו ראובן ושמעון וכיוצא בהם, ונראה דנקט עטרות ודיבון לפי שיש נוסחא שכתוב בהן תרגום וגם (הוא) בירושלמי הוא מתורגם, ולהך

פירושא נקט עטרות ודיבון אף על פי שאין צורך כ"כ בתרגום אבל ראובן ושמעון וכיוצא בהן אין צריך לקרותן ג' פעמים, מ"מ נהגו להחמיר כפרש"י, י"מ דה"ה לכל הלועזות לעז שלהם הוי כמו תרגום כי התרגום הוא בשביל עם הארץ שאינן מכירין בלשון הקודש וא"כ ה"ה לעז למכירין בו, ולא נהירא משום שהתרגום מפרש כמה דברים שאין להבין מתוך המקרא כדאמר רב יוסף אלמלא תרגום דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר, ונראה דהקורא בפירוש התורה יוצא ידי תרגום כיון שמתפרש בו כל מלה.

12. רא"ש מסכת ברכות פרק א סימן ח

אמר רב הונא בריה דרב יהודה אמר רבי מנחם א"ר אמי^(א) אר"ל^ט לעולם ישלים אדם^מ פרשיותיו עם הציבור^{מא(7)} שנים מקרא ואחד תרגום. [דף ח ע"ב] ואפי' עטרות ודיבון. וכל המשלים פרשיותיו עם הציבור^(ה) מאריכין לו ימיו ושנותיו. אפילו עטרות ודיבון פרש"י שאין בו תרגום. וקשה דהוה מצי למימר אפילו ראובן ושמעון וכיוצא בהן ונראה דנקט עטרות ודיבון⁽¹⁾ לפי שיש ספרים שכתוב בהן תרגום וגם בירושלמי הוא מתורגם. להך פירושא הא דנקט עטרות ודיבון אף על פי שאין צורך כל כך בתרגום. אבל ראובן ושמעון וכיוצא בהם אין צריך לקרות שלש פעמים. מכל מקום נהגו להחמיר כפרש"י. י"מ דה"ה לכל הלועזות לעז שלהן הוי כמו התרגום. כי התרגום הוא בשביל עמי הארץ שאינם יודעים לשון הקודש ואם כן ה"ה לעז למכירין בו. ולא נהירא לפי שהתרגום מפרש כמה דברים שאין להבין מתוך המקרא⁽¹⁾⁽²⁾ כדאמר רב יוסף (מגילה דף ג) אלמלא תרגומא דהאי קרא. ונראה שהקורא בפ"ה התורה יוצא בו ידי תרגום כיון שמפורש בו כל מלה ומלה:

13. טור אורח חיים הלכות שבת סימן רפה

וכל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו⁽²⁾ אפי' עטרות ודיבון פ"ה רבינו שלמה אף על פי שאין בו תרגום ולפירוש זה אפילו ראובן ושמעון וכיוצא בזה צריך לקרותו שלשה פעמים ויש מפרשים דנקט עטרות ודיבון^(א) לפי שיש ספרים שכתוב בהם⁽⁷⁾ תרגום ירושלמי ונקט עטרות ודיבון אף^א לע"פ שאין צריכין כל כך תרגום ולפי זה ראובן ושמעון⁽²⁾ אין צריך לקרותו שלשה פעמים ומ"מ נהגו להחמיר כפרש"י^(א) ואם למד הפרשה בפירש"י חשיב כמו תרגום שאין כוונת התרגום אלא שיבין הענין⁽⁷⁾ אבל אם קורא בשאר לעז לא:

14. בית יוסף אורח חיים סימן רפה

[ב] ואם למד הפרשה בפירוש רש"י חשוב כמו תרגום וכו' אבל אם קורא בשאר לעז לא. התוספות (ד"ה שנים) והרא"ש כתבו שם שיש מפרשים דהוא הדין ללועזות דלעז מהני כמו תרגום ולא נהירא שהרי התרגום מפרש כמה דברים שאין להבין מתוך המקרא. וכתב הרא"ש עוד (שם) ונראה שהקורא בפירוש התורה יוצא בו ידי תרגום כיון שמפרש בו כל מלה ומלה, וכן כתב סמ"ג (עשין יט, קג ע"ג) וז"ל ואני דנתי לפני רבותי שהפירוש מועיל יותר מהתרגום והודו לי, וכתבו המרדכי שם (סי' יט) והגהות (מיימוניות) בפרק י"ג מהלכות תפלה (אות ש) דברי סמ"ג מיהו כתבו סמ"ג והגהות דאין נראה לר"י ורב עמרם (בסידורו ח"ב סי' לא) ורב נטרונאי שכתבו שהתרגום זכה מפני שניתן בסני (מגילה ג.) ע"כ. וירא שמים יצא את כולם ויקרא התרגום ופירוש רש"י:

15. ספר מצוות גדול עשין סימן יט

אמרינן בברכות פרק קמא (ח, א) שחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום. ונראה לרבינו יצחק שכל השבוע קורא עם הציבור וזמן השלמה כתיב במדרש צוה רבי את בניו אל תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה (ח, ב תד"ה ישלים). ואני דנתי לפני רבותי שהפירוש מועיל יותר מן התרגום והודו לי רבותי. ולא נראה לרבינו יצחק וכן [אמר]² רב עמרם שהשיב רב נטרונאי דוקא תרגום שזכה לינתן בסני כדמשמע פרק קמא דמגילה (ג, א) (ע"ש בתד"ה שנים):
ע"ה תפלה פ"ג הכ"ה והגמ"י, אור"ח רפה סעי' א - ד.

16. ספר השל"ה הקדוש - מסכת שבועות נר מצוה

\{כח\} בנדאי מי שלומד דבר יום [ביומו], זמן ובין הזמנים, גמרא פרוש תוספות עם כל הדקדוקים, ובפרט דקדוקי רש"י, כי בכל דבור ודבור של רש"י יש בו נסתרים, ענינים מפלאים, כי חבר החבור שלו ברוח הקדש. צאו וראו ברש"י על התורה, שהקורא סובר שהוא קל, ראו במזרחי ובכל מפרשי דבריו ומצאו נפלאות. ורש"י על הגמרא גם כן היא [כך], כלם מרועה אחד נתנו. ואחר כך יעין בגמרא פרוש תוספות, בקשיות ומרוצים, ואחר כך לתרץ כנזכר לעיל בדרכים אמתיים. ודבר זה יהיה נוהג זמן ובין הזמנים, ולא יזכר ולא יפקד שם 'בין הזמנים', ויעקר מן העולם, אז תהיה תורתנו תורת ה' תמימה:

17. תלמוד בבלי מסכת מגילה ג עמוד א

ואמר רבי ירמיה, ואיתימא רבי חיאי בר אבא, תרגום של תורה, אונקלוס הגר אמרו מפי רבי אליעזר ורבי יהושע. ושל נביאים, יונתן בן עזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי. ובאותה שעה נודעו ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. יצתה בת - קול ואמרה, מי הוא זה שגלה את סתרי לבני אדם? עמד יונתן בן עזיאל על רגליו ואמר, אני הוא שגליתי את סתריך לבני אדם. גלוי ונדוע לפניך שלא לכבודי עשיתי, ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך עשיתי, שלא ירבו מחלוקות בישראל. ועוד בקש לגלות תרגום של כתובים, יצתה בת - קול ואמרה לו, דף. מאי טעמא? משום דאית ביה קץ משיח. ותרגום של תורה, אונקלוס הגר אמרו!! והא אמר רב איקא בר אבין, אמר רב חננאל, אמר רב, מאי דכתיב, (נחמיה ח) "ויקראו בספר, בתורת האלהים מפרש, ושום שקל, ויבינו במקרא". "ויקראו בספר בתורת האלהים", זה מקרא. "מפרש", זה תרגום. "ושום שקל", אלו הפסוקים. "ויבינו במקרא", אלו פסוקי טעמים. ואמרי לה, אלו המסורות. שכחום ותזרו ויסדום.

18. מהר"ץ חיות מסכת ברכות דף ח עמוד ב

רש"י ד"ה ואפילו עטרות ודיבון שאין בל' תרגום. נ"ב באמת על קרא עטרות ודיבון (במדבר ל"ב ג') נמצאו בתרגום אונקלוס מכללתא ומלבשתא ושמעתי להגיה בש"ס כאן דיבון ועטרות היינו פסוק ל"ד ויבנו בני גד את דיבון ואת עטרות ושמה לא תרגם אונקלוס מאומה רק מעתיק ג"כ דיבון ועטרות ועי' רא"ש כאן שכתב ונראה דנקט עטרות ודיבון לפי שיש ספרים שכתב בהם תרגום משמע שלפניו היו גירסות שונות באונקלוס. ונראה מזה דגם על קרא עטרות ודיבון לא היה תרגום ורק איזה מעתיקים הוסיפו באונקלוס מן תרגום ירושלמי:

19. במדבר פרשת מטות פרק לב, א-מב

(א) ומקנהו רב ה'ה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד ויראו את-אֶרֶץ יְעֹזֵר ואת-אֶרֶץ גִּלְעָד והגה המקום מקום מקנה: (ב) ויבאו בני-גד ובני ראובן ויאמרו אל-משה ואל-אלעזר הפלן ואל-נשיאי העדה לאמר: (ג) עֲטֹרוֹת וְדִיבָן וְיַעֲזֵר וְנַמְרָה וְחִשְׁבוֹן וְאַלְעֵלָה וְשִׁבְמָה וְנָבו וְבָעֹן:

20. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רפה סעיף א

אף על פי שאדם שומע כל התורה כלה כל שבת בצבור, סייב לקרות לעצמו בכל שבוע פְּרִשְׁת אוֹתוֹ השְׁבוּעַ שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד מִתְּרַגְּמוֹ אֶפְלוּ עֲטֹרוֹת וְדִיבָן (במדבר לב, ג).

21. שו"ת דברי חיים יורה דעה חלק ב סימן קה

שאלה מלמד אחד פגע בכבוד האור החיים ז"ל ואמר שלא עשה ספרו ברוח הקודש: תשובה קבלתי מכתבם והנה לא ידעתי מה ספק לכם שרוח הקודש שורה גם עתה על הראוי לו אף על פי שבטלה הנבואה מן הנביאים הלא בפירוש איתא בבבא בתרא פ"ק (י"ב ע"א) וז"ל הש"ס אמר ר' אבדימי דמן חיפה מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים אטו חכם לאו נביא הוא הכי קאמר אף על פי שניטלה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה אמר אממר וחכם עדיף מנביא שנאמר ונביא לבב חכמה מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול אמר אביי תדע דאמר גברא רבה מלתא ומתאמרא משמיה דגברא רבה אחרנא כוותיה אמר רבא ומאי קושיא ודלמא תרווייהו בני חד

מזלא נינהו אלא אמר רבא רבא תדע דאמר גברא רבה מלתא ומתאמרא משמיה דר"ע בר יוסף כוותיה אמר רב אשי ומאי קושיא דלמא להא מלתא בר מזליה הוא אלא אמר רב אשי תדע דאמר גברא רבה מלתא ומתאמרא הלכה למשה מסיני כוותיה ודלמא כסומא בארובה ולא טעמא יהיב עכ"ל הרי דגם אחר החורבן רוח נבואה שורה על הראוים לכך היינו רוח הקודש דחכמה. דנבואה לחוד ורוח הקודש דחכמה לחוד כמבואר במורה בח"ב [פרק ל"ה] שניא:

ולפי דבריו לא יקשה קושית הרמב"ן [בתירוצו] ארש"י ז"ל [ד"ה ה"ק] ויש לומר שגם כוונת הרמב"ן ז"ל כן וכן נראה מריטב"א שכתב כן בשם הרמב"ם ז"ל הובא שם בב"ב בעין יעקב וזה לשונו והרמב"ן ז"ל הקשה על פירוש רש"י כו' ואין דעתי נוטה שניב אלא הכי קאמר אף על פי שנטלה נבואה מן הנביאים שהוא המראה והחזון נבואת חכמים שהוא בדרך חכמה לא נטלה אלא יודעים האמת ברוח הקודש שבקרבם וגם הריטב"א ז"ל כתב בפירוש מאמר זה וז"ל ונתנה לחכמים פירושו שישגו בשכלם דברים הרבה שאין כח בשכל הטבע שנג להשיגם וחכם עדיף מנביא פי' מאותו נביא שיש לו כח לראות עתידות ואין לו דרכי הנבואה שהם מצד החכמה שורה שנג שכונה עליו וכמו שביאר הרמב"ם ז"ל בספרו הידוע [שם] כי הנבואה ההיא אינה שורה אלא על חכם עד כאן עכ"ל יעו"ש הרי לך בפירוש בש"ס וראשונים דרוח הקודש דחכמה לא בטל מן החכמים:

וכן הוא בהדיא בגיטין [דף ו' ע"ב] גבי ר' אביתר וז"ל הש"ס שם ועוד הא ר' אביתר דאסכים מריה על ידיה ופירש רש"י שם וז"ל לגלות לו סוד לכוון בדברים הסתומים על אמתתם עכ"ל הרי דרוח הקודש והסכמת הקדוש ברוך הוא לא ביטל מחכמים הראוים לזה וכ"מ במאמר דרבי פנחס בן יאיר [ע"ז כ' ע"ב] יעו"ש:

ויתר מזה מבואר במדרש רבה פרשת נשא [ט' כ'] גבי אשה אחת ששהתה זמן רב בליל שבת קודש בפרקיה דרבי מאיר ואמר לה בעלה שאינה רשאי לבוא לביתה עד שתרוק בפניו של ר"מ ג' פעמים צפה ר"מ ברוח הקודש כו' יעו"ש הרי שצפה ברוח הקודש וכן רבי שאמר ביום פטירתו דברי נבואה בקידושין [דף ע"ב ע"א] אפילו לאחר שניטלה:

ובאמת כי מזה משמע דלא כרמב"ם במורה [שם פרק ל"ז] דהתם משמע דבלא נביאות של כח המדמה אין נקרא החכם רק גדול המעיינים אבל לא שיאמר דברים שיוצא מגדר השכלי רק מדמין כעין נבואה. יהי' איך שיהי' כולי עלמא מודים דרוח הקודש לא נסתלק מן החכמים:

ומה שאמרו [סוטה מ"ח ע"ב] דמימות הנביאים ניטלה רוח הקודש היינו רוח דנבואה אבל רוח הקודש דחכמה ולהסכים בשכלו עם הלכה למשה מסיני או כר' אביתר זה לא בטלה ולא יכחיש זה רק אפיקורס: ומה שכתבתם תשובות מגדולי דורינו שבטל לגמרי רוח הקודש לא אאמין שיצא זה מפי רבותינו שיחיל ומי יודע מה שכתב להם המתעה הנבל הזה אבל האמת עד לדרכו שגם בזמנינו יש לחכמי האמת שאינם נוטים אחרי החומר יש להם רוח הקודש וכמבואר במורה [שם פרק ל"ו] וברמב"ן ז"ל בהדיא: ולכן בעל אור החיים נשבג"מ בודאי חיבר ספרו ברוח הקודש אך לא הוא לבדו רק כל מחבר אפילו בדורינו אם הוא ראוי לכך חיבר ספרו ברוח הקודש היינו שהסכים בחכמתו לאמתו של תורה כמו שאמרו בש"ס על ר' אביתר וכן כתב התומים לדינא [בקיצור ת"כ סי' קכ"ג וקכ"ד] שאין לומר קים לי נגד השולחן ערוך משום שכתבו דבריהם ברוח הקודש ע"ש:

ולכן המלמד המכחיש רוח קדשו של אוה"ח הוא אפיקורס שאינו מאמין בגדולי הדור שהעידו עליו שהי' ראוי לרוח הקודש והמלמד הזה כפר בעיקר רוח הקודש וליעג על דברי הש"ס בבא בתרא הנ"ל ויפה עשיתם שלא עזבתם את בניכם בידו ויישר כוחכם בזה:

אך שכר מלמדות לא אוכל לפסוק שלא בפני בעל דין בלא ראות מעשי הנהגתו כי אולי משגה הוא בזה ובזה תוכלו לסמוך על מורה שיש בקהילתכם שנה' והי' שלום:

שו"ת דברי חיים הערות על יורה דעה חלק ב סימן קה

שנא. ועיין עוד שם בפרק מ"ה ד"ה המדריגה השניה.

שנב. צ"ל נוחה.

שנג. צ"ל הטבעי.

שנד. צ"ל שרוח, כן הוא בעין יעקב שם, ובריטב"א הנדפס מחדש הגירסא "שרוח שכינה שורה עליו".

שנה. עיין שו"ת בית שלמה או"ח סימן קי"ב בענין זה לק"ק באטישאהן בשנת תרכ"ו.

22. רבי נתן

והתחלתי לדבר עמהם מאמונת חכמים. ואני הייתי סבור שעל כל פנים יש להם איזה אמונה בהגאון מווילנא שנקראים על שמו, אבל הם השיבו לי מיד [...] אמונה יהיה לי באדם? וכו' (בלשון תימא) [...] והתחלתי להתווכח עמם, אם כן מהו אמונת חכמים? אבל הם לא הטו אוזן לדברי כלל [...] ואז ראיתי היטב החילוק שבין חסידים למתנגדים, כי ראיתי שאפילו בהתלמיד חכם שלהם [=הגר"א], שהם אומרים עליו שהוא תלמיד חכם וחסיד גדול – גם בו אין להם אמונה. ואחר כך אמרתי להם בפירוש: אני הייתי סבור שאם אין לכם אמונה בגדולי הצדיקים של החסידים, על כל פנים יש לכם אמונה בתלמיד חכם שלכם, אבל עכשיו אני יודע מדריגתכם שאין לכם אמונה כלל [...] כי אמונת חכמים הוא יסוד האמונה הקדושה שהוא יסוד כל התורה.⁵⁷

23. שו"ת משנה הלכות חלק ז סימן קס

עוד להנ"ל - שוחט שרוצה לפסוק מקצש"ע ולא כמ"ב

ובדבר שאלתו במי שנמשך בכל דבריו אחר הקצש"ע ולא רצה לשמוע דבר אחד מן המ"ב וכו'. הנה בזה הקשה לשאול מאד כי לא הבנתי כוונתו במה שכתב שאינו שומע להמ"ב, אי כוונתו שמיקל בכבוד המ"ב או שכוונתו כיון שהוא בא ממקומות שסמכו על בעל קצש"ע אפילו נגד המ"ב והרי הוא נמשך אחר מנהג מקומו. והחילוק בזה פשוט שאם הוא מיקל ח"ו בכבוד המ"ב הרי הוא בכלל אינו מאמין בדברי חז"ל שבכל דור ודור ושחכמי הזמן זוכין לרוה"ק ופשוט דמי שאין לו רוח הקדש לא היה יכול לחבר חיבור קדוש כהמ"ב ואם הוא אינו מאמין שהמ"ב נכתב ברוה"ק אזי הוא בכלל אפיקורוס וכופר בתורת ה'. ועי' שו"ת בית שלמה א"ח ח"א סימן קי"ב. ועי' עוד בכור שור מסכת עירובין דף י"ג ע"ב א"ר האי דמחדדנא ואומר דיש מעלות בענין השראת השכינה בת"ח היושב ועוסק בתורה יש שהשכינה כנגדו וכו' ויש מדריגה גדולה מזו שזוכה שהשכינה חופפת על ראשו ע"ש. ועי' שו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סימן ק"ה למרן הגה"ק אדמו"ר מצאנז זי"ע במלמד אחד שפגע בכבוד האור החיים הקדוש ז"ל ואמר שלא עשה ספרו ברוה"ק ואחר שהאריך בדבר כתב דהאמת דגם בזמנינו יש חכמי האמת שאינם נוטים אחר החומר יש להם רוה"ק כמבואר במורה וברמב"ן ז"ל להדיא ולכן בעל אה"ח נשבג"מ ודאי חיבר ספרו ברוה"ק אך לא הוא לבדו רק כל מחבר אפי' בדורינו אם הוא ראוי לכך חיבור ספרו ברוה"ק היינו שהסכים בחכמתו לאמתו של תורה כמ"ש בש"ס על ר"א וכ"כ התומים לדינא בקיצור ת"כ סימן קכ"ג וקכ"ד שאין לומר קים לי נגד הש"ע משום שכל דבריהם ברוה"ק כתבו ולכן המלמד המכחיש ברוה"ק של אוה"ח הוא אפיקורוס שאינו מאמין בגדולי הדור שהעידו עליו שהיה ראוי לרוה"ק והמלמד הזה כפר בעיקר רוה"ק ולועג על דברי הש"ס ב"ב הנ"ל ויפה עשיתם שלא עזבתם את בניכם בידו ע"ש דברים כגחלי אש.

ולכן השוחט הזה נמי אומר אני אם אינו מאמין על בעל מ"ב שחיבור ספרו ברוה"ק וכיון לאמיתה של תורה הרי השוחט הזה הוא אפיקורוס וכפר בעיקר ולא הוא דוקא אלא כל מי שאינו מאמין בזה שחיטתו נבלה (ובעונ"ה הרבה מלמדים יש בזמן הזה שאין מאמינים שגם בדורינו אנו ישנם חכמי הזמן שיש להם רוה"ק שזוכין לכוון ולהסכים בחכמתם לאמיתה של תורה ועי' ספר אורחות צדיקים שער התורה שכתב שמי שלומד תורה לשמה זוכה ונעשו שתי כליותיו כשתי מעינות ומחדש חדושי תורה אשר לא שמעתן אוזן ע"ש ומי שלא מאמין בזה הרי הוא אפיקורוס וכופר בלי ספק ואם לומד עם אחרים גם הם נמשכים אחריו בעונ"ה).

אבל אם השוחט הנ"ל הוא מאמין בגדלות ובצדקת המ"ב אלא שנמשך אחר הקצש"ע בפסק משום שהוא בא ממקום שנהגו דבריהם ונמשכו ע"פ פסק של הקצש"ע ואינו רוצה לנטות מדרכי ומנהגי אבותיו ז"ל זה ענין אחר הוא ואז אדרבה הרי הוא מחזיק בדרכי אבות והגם שהרבה נמשכים אחר המ"ב מ"מ בדור הקודם עדיין לא היה המ"ב מפורסם ובפרט בשאר מדינות חוץ מליטא וכמעט לא היה בנמצא והיו מקומות שהיו נמשכים אחר הח"א או הקצש"ע בכל דבריהם ואף שכהיום הרבה נמשכים אחריו אמנם כבר מצינו כעין זה בעקביא בן מהללאל (עדות פ"ה מ"ו ז') שהעיד ארבעה דברים ואמרו לו עקביא חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר ונעשך אב"ד לישראל אמר להן מוטב לי להקרא שוטה כל ימי ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום (מ"ז) בשעת מיתתו אמר לבני חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר א"ל ולמה לא חזרת בך א"ל אני שמעתי מפי המרובים והם שמעו מפי המרובים אני עמדתי בשמועתי והם עמדו בשמועתן אבל אתה שמעת מפי היחיד ומפי המרובין מוטב להניח דברי היחיד ולאחוז בדברי המרובין ועי' רע"ב ותוי"ט שם.

ביאור הדברים נראה דעקביא בן מהללאל כיון שקבל מפי המרובין והכי נהוג לא רצה לחזור בו ממה ששמע וקבל הגם שהיו מרובין שעשו שלא כקבלתו. וא"כ הכ"נ בהאי שוחט כיון שקבל מפי רבים במקומו שהוא בא משם שנתפשטו אצלם הוראות הקצש"ע ונהגו אחריו בכל דבר ואינו רוצה לשנות מנהגיו מפני המ"ב לפענ"ד אין בזה שום ענין ח"ו לחשדו בקלות אדרבה הרי הוא מחזיק במנהג אבותיו שקבלו על עצמם לפסוק כפוסק אחד בין לקולא ובין לחומרא והרי רבבות ישראל נמשכו אחר הבעל קצש"ע ועדיין הולכין לאורו בכמה מקומות פשוטי המון עם בפרט והגם שהמ"ב חלק עליו בכמה דברים מ"מ לאו בכל מקום ולא בכל דבר נתקבלו דבריו ז"ל וכ"ש היכי דנוגע בשינוי מנהג ומי לנו גדול מרבינו הגר"א ז"ל שבמקום שפסק היפוך המנהג לא קבלו דבריו. גם בשו"ת הרא"ש מצינו לענין ותן טל ומטר שרצה לשנות במקומות הרחוקים ולא שמעו לו. ולא אוכל להתעלם כי גם הנמשכים אחרי המ"ב בכל דבריו הרבה מקילין לענין הנחת תפילין על שערות גדולות בלוריות שיש בו ספק קרקפתא דלא מנח תפילין וגם לענין מוצש"ק שפסק כשי' ר"ת לחומרא ולהמתין ע"ב דקות וכן נוהגין אצלנו וכמ"ש הב"י ובש"ע, והח"ס בתשו' כתב שכן קבלו בכל המקומות כשיטת ר"ת וגאונים מבריסק ובניו אחריהם שליט"א נוהגין כר"ת וגדולה מזו ואפ"ה בעונ"ה מקילין בזה הרבה עם תירוצים שונים ואין פוצה פה ומצפצף שהמ"ב לא פסק כן לכן לפענ"ד כה"ג אין שום תפישה עליו. ובפרט כי היו נמשכים במקומותינו ע"פ הגרש"ז נגד המ"ב.

ומיהו לאידך גיסא צריך שיהא שוחט זה בקי בשמלה חדשה בכל הל' שחיטה ושיהא יר"ש בכל ענינים כי שוחט אשר הוא פוסק מקצש"ע אינו יודע מה הוא, ובעונ"ה הרבה שוחטים שאינם בקיאים בהלכות שחיטה או שלא למדו כלל או שכבר שכחו מה שלמדו. אבל אם הוא בקי ויר"ש רק שמחזיק במנהגיו ע"פ שקבל מהקצש"ע אדרבה מעלה הוא שלא ישנה גם בדברים אחרים. ומיהו על הכלל אומר אני כי לא כתבתי כלל מדין זה השוחט שכתב מע"כ כי א"א לדון על האדם בלי שמיעת טענתו ומה שיש לו לומר בענין זה ולכן לא יהיו דברי נחשבין לכלום לגבי האי שוחט אלא אם יש למי שהוא טענות נגדו ילך לבי דינא ויברר הכל כשמלה. ידידו דושה"ט בלב ונפש, מנשה הקטן